

Harangszó a tenger mélyéről

A Capella Silentium hangversenye
Brahms műveiből
az ELTE Egyetemi Könyvtár Nagyolvasójában,
2013. március 2-án, 18 órai kezdettel.

Közreműködik Zétényi Tamás gordonkán

Részletes műsor

DREI GESÄNGE, OP. 42

1. Abendständchen (Clemens Brentano versére)
2. Vineta (Wilhelm Müller versére)
3. Darthulas Grabesgesang (Herder, Ossian–MacPherson nyomán)

Bach: Sarabande a c-moll szólószvitből

FÜNF GESÄNGE, OP. 104

1. Nachtwache nr.1 (Friedrich Rückert versére)
2. Nachtwache nr.2 (Friedrich Rückert versére)
3. Letztes Glück (Max Kalbeck versére)
4. Verlorene Jugend (ismeretlen cseh szerző verse, Josef Wenzig fordításában)
5. Im Herbst (Klaus Groth versére)

Bach: Prelúdium a c-moll szólószvitből

WARUM IST DAS LICHT GEGEBEN...

motetta Jób könyvének részleteire és más bibliai szövegekre, op. 74, No. 1

Bach: Gavotte a c-moll szólószvitből

ÖT DAL A SIEBEN LIEDER SOROZATBÓL, OP. 62

1. Rosmarin (A fiú csodakürtje gyűjteményből)
3. Waldesnacht (Paul Heyse Jungbrunnen című kötetéből)
4. Dein Herzlein mild (Paul Heyse Jungbrunnen című kötetéből)
5. All meine Herzgedanken (Paul Heyse Jungbrunnen című kötetéből)
6. Es geht ein Wehen (Paul Heyse Jungbrunnen című kötetéből)

Bach: Gigue a c-moll szólószvitből

O, HEILAND REISS DIE HIMMEL AUF

motetta egy régi német dallamra, op. 74, No. 2

Hogyan zenésít meg egy zeneszerző egy verset? Milyen tempót választ, milyen harmóniákat, milyen dallamokat? Nem akármilyeneket. Olyan zenét komponál, ami szorosan kapcsolódik a vers szövegéhez, ami kifejezi annak hangulatát. Közelebbről: a zeneszerző a vers egy-egy szavába, kifejezésébe „kapaszkodik bele”, annak találja meg zenei megfelelőjét, és azt kibontva építi fel a zeneművet. Egy vers különböző sorokból áll, az összetartó erő a gondolat és a szerkezet. Egy zenemű nem állhat különböző sorokból, alapja az ismétlődés. Ez az ismétlődés akkor kedves a fülnek és a szellemnek, ha a hallgatóban egyszerre kelti az ismerőség és a változatosság érzetét. Johannes Brahms (1833–1897) ezt a csodát valósította meg minden művében. Vers-megzenésítései egy rendkívül érzékeny olvasó interpretációi.

Brahms a zenetörténet első olyan alkotója, aki szenvedélyesen érdeklődött a múlt zenéje iránt. Sokat ült könyvtárakban, kézzel másolta le a tetszését megnyerő műveket, hatalmas könyvtárában minden téma képviseltette magát. Gyűjtötte a kéziratokat is, és mindent, ami régi. Érdeklődésének homlokterében a német protestáns világi és egyházi zene állt, de olyan technikákat is alkalmazott, amelyek az itáliai reneszánsz szerzőire voltak jellemzők.

DREI GESÄNGE, OP. 42 – HÁROM ÉNEK

A 19. században a dal (Lied) és az ének (Gesang) nem ugyanazt a zenei műfajt jelentette. Bár mindkettő a költészet és zene összefonódásán alapszik, a Gesang összetettebb, a Lied egyszerűbb, témaválasztásában, zenei szerkezetében. A három kórusdalból álló sorozat viszonylag korai mű, 1860-ban keletkezett.

1. Abendständchen (Esti szerenád)

A vers Clemens Brentano (1778–1842) *A vidám muzsikusok* (1803) című daljátékából való.

Hör', es klagt die Flöte wieder,
Und die kühlen Brunnen rauschen.
Golden weh'n die Töne nieder,
Stille, stille, laß uns lauschen!

Halld, a fuvola ismét panaszkodik,
és a hűvös források zúgnak.
Aranylón lengenek alá a hangok,
Csitt, csitt, hallgatózzunk csak!

Holdes Bitten, mild Verlangen,
Wie es süß zum Herzen spricht!
Durch die Nacht, die mich umfängen,
Blickt zu mir der Töne Licht!

Ártatlan kérés, szelíd vágyakozás,
mily szépen szól a szívhez!
Az éjen át, mely körülölel engem,
rám pillant a hangok fénye.

2. Vineta

Vineta városa a legenda szerint a Balti-tenger déli részén, a németországi Rügen-szigettől délkeletre feküdt, de Isten elpusztította és a tengerbe süllyesztette. Az első fennmaradt magyar nyelvű utléírásban (Kassa, 1620) Szepsi Csongor Márton így írja le:

Hét mély földön ez varostul [Julinumtól] volt még ennel-is szeb város Vineta neuü, mellyet az Wr Isten nem külömben mint Iulinumot menyköueeckel ronta és tengerrel burita el, mostanis tizta idön ha ember felette haioual megyen egészlen meg lattya minden fundamentomat.

A verset ugyanaz a költő, Wilhelm Müller (1794–1827) írta, aki Schubert Téli utazás című dalciklusának verseit is jegyzi. A Vineta a Kagylók Rügen szigetéről című ciklusában jelent meg, 1825-ben.

Aus des Meeres tiefem, tiefem Grunde
Klingen Abendglocken dumpf und matt,
Uns zu geben wunderbare Kunde
Von der schönen alten Wunderstadt.

A tenger mélységes mélyéről
esti harangok szólnak fojtottan és tompán,
hogy csodás hírt adjanak nekünk
a régi szép csodavárosról.

In der Fluten Schoß hinabgesunken,
Blieben unten ihre Trümmer stehn.
Ihre Zinnen lassen goldne Funken
Widerscheinend auf dem Spiegel sehn.

Und der Schiffer, der den Zauberschimmer
Einmal sah im hellen Abendrot,
Nach derselben Stelle schiffte er immer,
Ob auch rings umher die Klippe droht.

Aus des Herzens tiefem, tiefem Grunde
Klingt es mir, wie Glocken, dumpf und matt.
Ach, sie geben wunderbare Kunde
Von der Liebe, die geliebt es hat.

Eine schöne Welt ist da versunken,
ihre Trümmer blieben unten stehn,
lassen sich als goldne Himmelfunken
oft im Spiegel meiner Träume sehn.

Und dann möcht ich tauchen in die Tiefen,
Mich versenken in den Widerschein,
Und mir ist, als ob mich Engel riefen
In die alte Wunderstadt herein.

A folyamok ölébe süllyedve
romokban áll.
Ormairól arany szikrák
csillannak vissza a víztükörről.

És a hajós, aki a csodacsillámlást
meglátta egyszer a világos alkonypírban,
ugyanarra a helyre hajózik mindig,
noha sziklazátonyok fenyegetik arra.

A szív mélységes mélyéről
mintha harangok kondulnának fojtottan és
tompán. Ah, csodás hírt adnak
a Kedvesről, akit szívem szeretett.

Csodás világ süllyedt ott el,
romjai megmaradtak,
aranyozott égi szikraként
sokszor látom álmaim tükreben.

Aztán szeretnék a mélybe merülni,
belesüllyedni a visszfénybe,
és olyan, mintha angyalok hívnának
be, a régi csodavárosba.

3. Darthulas Grabesgesang (Darthula temetési éneke)

1765-ben jelentek meg a skót James MacPherson kiadásában azok az elbeszélő költemények és verstördékek, amelyek a kiadó saját állítása szerint a skót fennsíkon gyűjtött írásos dokumentumokon és szájhagyomány által megőrzött szövegeken alapulnak. MacPherson a 3. században élt bárd, Ossian alkotásaiként jelölte meg ezeket a szövegeket, amelyeket gáel nyelvből fordított, valamint rekonstruált. Már akkor sejteni lehetett – és a kortárs irodalomárok közül ennek többet hangot is adtak –, hogy MacPherson szélhámos: a költeményeket maga írta. Ez azonban nem akadályozta meg „Ossian műveit” abban, hogy Európa-szerte elterjedjenek, és számtalan fordításban, átdolgozásban eljussanak az olvasókhoz, óriási hatást téve a korabeli irodalomra is (lásd a ballada műfaj újjászületését). Johann Gottfried Herder 1773-ben jelentette meg a maga átköltéseit, az ő verziójában találkozott Brahms a világszép lány, Darthula temetését érzékletesen leíró költeménnyel. Az előzmények röviden: Darthulába szerelmes egy zsarnok király, Darthula azonban nem őt, hanem azt a királyfit szereti, aki két testvérével együtt éppen a zsarnok király ellen harcol. A király túlerőben levő csapatai legyőzik a három testvér seregét, megölve a fiúkat is. Darthula ennek hallatán öngyilkos lesz (vagy a hír hallatán meghal – ez nem derül ki világosan a költeményből). Az eredeti angol költeményben a zsarnok király száz dalnoka siratja Darthulát, de Herder – fel nem lelt – átköltésében valószínűleg a nép, férfiak és nők közösen temetik. Brahms csak a költemény végét zenésítette meg, azonban több olyan tulajdonnév is szerepel, amelyeknek jelentése csak az előző szakaszból tudható vagy sejthető. Kola (Colla): Darthula egyik szülője; Selma (Seláma): Darthula családjának vára, melyet víz vesz körül; Thrutil: Darthula családjának megalapítója; Erin: helységnév.

A szöveg és a fordítás a következő oldalon kezdődik!

Mädchen von Kola, du schläfst!
Um dich schweigen die blauen Ströme Selmas.
Sie trauern um dich, den letzten Zweig
von Thrutils Stamm.

Colla leánya, alszol!
Körülötted hallgatnak Selama kék ársjai (habjai).
Siratnak téged, Thrutil törzsének
utolsó ágát.

Wann erstehst du wieder in deiner Schöne?
Schönste der [Schönen] Mädchen in Erin,
du schläfst im Grabe langen Schlaf,
dein Morgenrot ist ferne.

Mikor kelsz új életre szépségedben?
Erin szépeinek legszebbike,
hosszú álmod alszol a sírban,
hajnalod messze van.

Nimmer, o nimmer kommt dir die Sonne
weckend an deine Ruhestätte: „Wach' auf!
Wach' auf, Darthula! Frühling ist draußen,
die Lüfte säuseln;
auf grünen Hügeln, holdseliges Mädchen,
weben die Blumen! Im Hain wallt sprießendes
Laub!”

Soha, ó, soha nem jó már a nap
nyughelyedre, ébresztgetve: „Kelj fel,
kelj fel, Darthula! Kinn tavasz van,
a szellő susog;
a zöld dombokon, bájos lányka,
elevenek a virágok! A ligetben kipattannak
a lombok rügyei!”

Auf immer, auf immer! So weiche denn,
Sonne, dem Mädchen von Kola! Sie schläft,
Nie ersteht sie wieder in ihrer Schöne!
Nie siehst du sie lieblich wandeln mehr

Örökre, örökre! Engedj hát, Nap,
Colla leányának! Alszik,
Soha nem kel új életre szépségében,
soha nem látod többé kedvesen andalogni.

FÜNF GESÄNGE, OP. 104 – ÖT ÉNEK

Johannes Brahms 1888-ban írt „Őszikéi”; a kiválasztott verseket az ifjúkor iránti a nosztalgia, az elmúlás témája köti össze. A zeneszerző ekkor még mindössze ötvenöt éves, de ösztönei jól érezték: ideje visszatekinteni. Brahmsnak kilenc éve volt hátra az életből.

1. Nachtwache I. (Friedrich Rückert) – Éjjeli őrjárat I.

A reneszánsz zenékből ismert kétkórusos hangzás valósul meg a hatszólamú énekegyüttesen: a nőikar és a férfikar felelgetésére épül a tétel.

Leise Töne der Brust,
geweckt vom Odem der Liebe,
Hauchet zitternd hinaus,
ob sich euch öffnen ein Ohr,
Öffn' ein liebendes Herz,
und wenn sich keines euch öffnet,
Trag' ein Nachtwind euch seufzend in
meines zurück.

A kebel halk hangjai,
a szerelem leheletétől ébresztve,
sóhajt [a kebel] remegve odakint:
vajon hall-e titeket fül,
nyílik-e felétek szerető szív?
És ha semmi nem nyílik felétek,
éjjeli szellő hordjon vissza titeket sóhajtva
keblembé.

2. Nachtwache II. (Friedrich Rückert) – Éjjeli őrjárat II.

A megzenésítés címszavai: *bátran burkolózz békébe!*, illetve a *kürt hangja*. A tétel akár kürtökön is megszólaltatható lenne, a motívumok, ritmusok a kürt hangját idézik, imitálják, ahogyan az éjjeli őr jelez kürtjével: nem leselkedik veszély, mindenki félelem nélkül térhet nyugovóra.

Ruh'n sie? rufet das Horn des Wächters
drüben aus Westen,
Und aus Osten das Horn rufet entgegen:

Nyugosznak? kérdi az éjjeli őr kürtje
amott, nyugaton,
s keletről válaszol a kürt:

Sie ruh'n!

nyugszanak!

Hörst du, zagendes Herz,
die flüsternden Stimmen der Engel?
Lösche die Lampe getrost, hülle in Frieden
dich ein.

Hallod, csüggedő szív,
az angyal suttogó hangját?
Bátran oltsd el a lámpát,
burkolózz békébe.

3. Letztes Glück (Max Kalbeck) – Utolsó boldogság

A reménytelenség, az elmúlás szomorú dallama nyitja a tételt; sőt, valójában nincs szó dallamról, inkább csak dallamtöredékekről, dallamfoszlányokról. A középrész a „tavaszi álmokat”, az „utolsó napsugár fényt” jelzi, majd a zene ismét visszatér a reménytelenség „lassan, tűnődve” éneklendő hangjához.

Leblos gleitet Blatt um Blatt
Still und traurig von den Bäumen;
Seines Hoffens nimmer satt,
Lebt das Herz in Frühlingsträumen.

Élettelenül suhan levél levél után,
csendesén és szomorúan a fákról;
reményei sosem teljesülnek be:
a szív tavaszi álmoképekben él.

Noch verweilt ein Sonnenblick
Bei den späten Hagerosen,
Wie bei einem letzten Glück,
Einem süßen, hoffnungslosen.

Még időzik egy napos pillanat
a kései vadrózsákon,
mint utolsó boldogságnál,
egy édes, reménytelennél.

4. Verlorene Jugend (Josef Wenzig fordítása csehéből) – Elveszített ifjúság

A dal szerkezete: AB AB. Az A szakasz az ifjúkori nyugtalanságot, nyughatatlanságot olyan kétszólamú kánonnal fejezi ki, amelyben a szólamok szinte egymás sarkára lépnek, olyan szorosan követik egymást; a másik három szólam csak kísérő szerepet lát el, a táncos ritmikát biztosítva. A B szakasz a meglett férfikorbeli „jelen”: nyugodtabb hangvételű, a kórus nem aprózza szét magát, hanem egységesen szólal meg.

Brausten alle Berge,
Sauste rings der Wald,
Meine jungen Tage,
Wo sind sie so bald?

Morajlott minden hegy,
az erdő zúgott körbe,
ifjú napjaim,
hova tűntetek ily hirtelen?

Jugend, teure Jugend,
Flohest mir dahin;
O du holde Jugend,
Achtlos war mein Sinn!

Ifjúság, drága ifjúság,
elmenekültél tőlem;
Ó, te szépséges ifjúság,
vigyázatlan volt lelkem!

Ich verlor dich leider,
Wie wenn einen Stein
Jemand von sich schleudert
In die Flut hinein.

Elvesztettelek sajnós,
mint ahogy egy követ
valaki eldob magától,
bele, a folyóba.

Wendet sich der Stein auch
Um in tiefer Flut,
Weiss ich, dass die Jugend
Doch kein Gleiches tut.

A kő ugyan fel-felbukkan
a mély folyóban,
de tudom, az ifjúkor
ilyet nem tesz.

5. Im Herbst (Klaus Groth) – Ősszel

Az öt dal közül ez a legszélsőségesebb, ebben vannak a legkülönlegesebb harmóniai fordulatok, a legélesebb diszszonanciák, és ebben található a legerőteljesebb csúcspont. Az első két versszak viszonylag csendes, de a harmadikban mintha megszabadulnának béklyóiktól az érzelmek. A „sejti az élet végét” szövegrésznél a kétségbeesésig fokozódik a zene, de ebből az elveszettségből a zeneszerző lecsendesíti az indulatokat, egyfajta megdicsőülésen, megboldoguláson keresztül a beletörődésig, a megnyugvásig.

Ernst ist der Herbst.
Und wenn die Blätter fallen,
sinkt auch das Herz
zu trübem Weh herab.
Still ist die Flur,
und nach dem Süden wallen
die Sanger, stumm,
wie nach dem Grab.

Az sz komoly.
s mikor a levelek lehullnak,
a szv is
bors fjadalomba spped.
Csndes a foly,
s dl fel zarndokolnak
az nekesek, nmn,
mint sr fel.

Bleich ist der Tag,
und blasse Nebel schleiern
die Sonne wie die Herzen, ein.
Früh kommt die Nacht:
denn alle Kräfte feiern,
und tief verschlossen ruht das Sein.

Spadt a nappal,
s halovny kdk ftyolozzk el
a Napot, akrcsak a szvet.
Korn j az j:
minden er nnepel,
mlyen elzrva nyugszik a lt.

Sanft wird der Mensch.
Er sieht die Sonne sinken,
er ahnt des Lebens
wie des Jahres Schluß.
Feucht wird das Aug',
doch in der Trne Blinken,
entströmt des Herzens
seligster Erguß.

Megszeldl az ember.
Ltja lenyugodni a Napot,
sejti az let
s az esztend végét.
Prsodik a szem,
de a knnyek kzt villansok;
hmplyg a szv
legboldogabb radata.

ZWEI MOTETTEN, OP. 74, NO. 1. – KT MOTETTA, NO. 1.

WARUM IST DAS LICHT GEGEBEN

A motetta a reneszánsz egyházi zene egyik fő műfajaként a 16. században lte virágkorát. Mintegy százötven évvel később Bach is felelevenítette, de már nem kizárólag egytételes, hanem szabad, tetszőleges szerkezetű, tetszőleges számú tételből álló műként értelmezve. Brahms is ezt az elgondolást követte. Az op. 74-es szám alatt két motettát adott kzre, zenetörténész barátjának, Philipp Spittnak ajánlva. Spitta írta meg a 19. század második felének legjelentősebb Bach-monográfiáját, de a német zene történetében is komoly kutatásokat végzett. Az op.74 mindkét motettjban Brahms olyan zeneszerzői technikákat alkalmaz, amelyek nem saját korszakának egyhzzenejre, hanem a 16–17. században komponált zeneművekre jellemzőek. Mindkét mű Brahms múlt iránti vonzódásának gynyr dokumentuma.

Az első motetta témaválasztásával kapcsolatban álljon itt egy idézet, amely Brahms Philipp Spittnak címzett leveléből való: „Meg kell vallanom neked, hogy egyébként n mélyen melankolikus személy vagyok; hogy a fekete szrnnyak mindig ott suhognak felettünk; hogy talán nem minden szándék nélkül követte a [második, ders hangvételű] szimfnimat egy kis dolgozat a nagy »mirt«-rl.”

I. tétel

Izgalmasan szerkesztett, kavargó-gomolygó, bachosan kromatikus fúgával (barokk műfaj) indul, a zenei anyagot a „nagy miért” visszatérő kérdései szakítják meg.

Warum ist das Licht gegeben dem Mühseligen,
und das Leben den betrübten Herzen? Warum?
Die des Todes warten und kommt nicht,
und grüben ihn wohl aus dem Verborgenen;

die sich fast freuen und sind fröhlich,
daß sie das Grab bekommen. Warum?

Und dem Manne, deß Weg verborgen ist,
und Gott vor ihm den selben bedeckt.
Warum?

Miért adatik a megfáradtnak világosság,
és élet a szomorú szívűeknek?

[Miért adatik világosság azoknak,] akik a halált
várják, de nem jön az, és szorgalmasabban
keresik, mint az elrejtett kincset?

[Miért adatik világosság azoknak,] akik nagy
örömmel örvendeznek, vigadnak,
mikor megtalálják a sírt?

[Miért adatik világosság annak] a férfinak, aki
elől rejtve az út, és Isten is elrejté előle. Miért?

(Jób 3,20-23.)

II. tétel

A második tétel eredetileg a fiataalkori Missa canonica (kánon szerkesztésű tételekből álló mise) egyik része, más szöveggel ellátva.

Lasset uns unser Herz
samt den Händen aufheben
zu Gott im Himmel.

Emeljük fel szíveinket
kezeinkkel egyetemben
Istenhez az égben.

(Jeremiás sir. 3,41)

III. tétel

A harmadik tétel szövegének első sorát olyan korálként dolgozta fel a zeneszerző, amelyben a protestáns népéneket reneszánsz kori dús sokszólamúság fonja körül.

Siehe, wir preisen selig, die erduldet haben.

Íme, boldogan dicsérjük azokat, akik tűrtek.

Die Geduld Hiob habt ihr gehöret,
und das Ende des Herrn habt ihr gesehen;
denn der Herr ist barmherzig und ein
Erbarmer!

Jóbnak tűrését hallottátok,
és az Úrtól való végét láttátok,
mert igen irgalmas az Úr és könyörületes.

(Jakab levele 5,11)

IV. tétel

A negyedik tétel négyszólamú korál, alig tér el azoktól, amelyeket Bach írt.

Mit Fried und Freud ich fahr dahin,
in Gottes Willen,
getrost ist mir mein Herz und Sinn, sanft und
stille.

Wie Gott mir verheißen hat, der Tod ist mir
Schlaf worden.

Békével és örömmel tartok arrafelé,
Isten akarata szerint,
nyugodt a szívem és az elmém, szelíd és
csendes.

Amint Isten ígérte nekem, a halál számomra
elalvás lesz. *(Martin Luther)*

ÖT DAL A SIEBEN LIEDER (HÉT DAL) CÍMŰ SOROZATBÓL, OP. 62

A dal (Lied) a romantika egyik fő műfaja: egyszerű szerkezetű zene gyakran népies hangvételű, népies témájú versre; legtöbbször egyetlen hangulatra épül, költészet és zene kiegészíti benne egymást. A dal zongorakíséretes énekhangra íródott, első nagy képviselője Franz Schubert, aki mintegy hatszáz művel alapozta meg ennek a műfajnak a jelentőségét a 19. században. A Bécshez

szintén szorosan kötődő Brahms Schubert örökösének mondható a dal műfajában, ő azonban kórusra is írt dalokat.

1. Rosmarin (Rozmaring)

A szöveg a 19. századi dal-zeneszerzők egyik fő forrásából, A fiú csodakürtjéből való. Ebben a gyűjteményben népies dalokat vagy népdalokat (csak szövegeket) adott közre Achim von Arnim és Clemens Brentano 1805 és 1808 között, három kötetben. A rozmaring a szerelem szimbólumaként az antikvitásban, majd a trubadúrköltészetben fontos szerepet játszott. Ophelia rozmaringszálat ad bátyjának („ez való az emlékezetre”), a német kultúrában pedig a menyasszony rozmaringfűzért viselt, mielőtt a mirtuszkoszorú elterjedt volna. A Fiú csodakürtjében azonban a rozmaring két költeményben is egyszerre jelenti a halált és a szerelmet.

Es wollt die Jungfrau früh aufstehn,
Wollt in des Vaters Garten gehn,
Rot Röslein wollt sie brechen ab,
Davon wollt sie sich machen,
Ein Kränzelein wohl schön.

A leány korán akart felkelni,
apja kertjébe akart menni,
piros rózsát akart szakítani,
abból akart készíteni
egy szép koszorúcskát.

Es sollt ihr Hochzeitskränzelein sein:
"Dem feinen Knab, dem Knaben mein,
Ihr Röslein rot, ich brech euch ab,
Davon will ich mir winden,
Ein Kränzelein so schön."

Abból kellett volna készülnie az esküvői
koszorúcskájának:
„A finom ifjúnak, az én ifjammak,
ti vörös rózsácskák, letéplek titeket,
abból fonok magamnak szép koszorúcskát.”

Sie ging im Grünen her und hin,
Statt Röslein fand sie Rosmarin:
"So bist du, mein Getreuer, hin!
Kein Röslein ist zu finden,
Kein Kränzelein so schön."

Fel-alá járt a zöldben,
rózsa helyett rozmaringot talált:
„Így hát, hívem, odavagy.
Mivel nem találni rózsát,
nincs szép koszorúcska sem.”

Sie ging im Garten her und hin,
Statt Röslein brach sie Rosmarin:
"Das nimm du, mein Getreuer, hin!
Lieg bei dir unter Linden,
Mein Totenkränzelein schön."

Fel-alá járt a kertben,
rózsa helyett rozmaringot szakított:
„Fogadd, hívem, ezt,
rád teszem a hársak alatt
szép halotti koszorúcskádat.”

3. Waldesnacht (Erdei éj)

A ciklusban szereplő hét dal közül négy – 3., 4., 5., 6. – Brahms barátja, Paul Heyse (1830–1914) költeményére született. Ezek a versek a később irodalmi Nobel-díjas író és költő Jungbrunnen (Ifjúságforrás) című kötetében jelentek meg. A Jungbrunnen olyan elbeszéléseket és meséket tartalmaz, amelyekben versbetétek szerepelnek. A zenék önmagukban is szépek és kifejezők, de megértésükben segít, ha tudjuk, milyen szövegkörnyezetben hangzanak el a versek Heyse elbeszéléseiben.

A mese három szereplője – a mogorva mesterét odahagyott, árva cipészlegény, a címadó Szerecsengomba és a Költő – eltévednek az erdőben, rájuk esteledik. Két társa elaludt, de a költő nem tud aludni; eszébe jut egy régi verse, végigéneklí, az utolsó hangoknál már ő is alszik.

Waldesnacht, du wunderkühle,
Die ich tausend Male grüß',
Nach dem lauten Weltgewühle,

Erdei éj, te csodahúvös,
kit ezerszer köszöntöttem,
a világ hangos tolongása után

O wie ist dein Rauschen süß!
Träumerisch die müden Glieder
Berg' ich weich ins Moos,
Und mir ist, als würd' ich wieder
All der irren Qualen los.

Fernes Flötenlied, vertöne,
Das ein weites Sehnen rührt,
Die Gedanken in die schöne,
Ach! missgönnte Ferne führt.
Laß die Waldesnacht mich wiegen,
Stillen jede Pein!
Und ein seliges Genügen
Saug' ich mit den Düften ein.

In den heimlich engen Kreisen,
Wird dir wohl, du wildes Herz,
Und ein Friede schwebt mit leisen
Flügelschlägen niederwärts.
Singet, holde Vögellieder,
Mich in Schlummer sacht!
Irre Qualen, löst euch wieder;
Wildes Herz, nun gute Nacht!

4. Dein Herzlein mild (A te kedves szíved)

A mese főszereplője észrevesz egy lányt, amint a patak egy rejtett zugából előjön, hajában nefelejcs és vízililiom, ruhája tógyszerű, leül egy mohás kőre, fészülködni kezd, és ezt a dalt énekli:

Dein Herzlein mild
Du liebes Bild,
Das ist noch nicht erglommen,
Und drinnen ruht
Verträumte Glut,
Wird bald zu Tage kommen.

Es hat die Nacht
Ein'n Thau gebracht
Den Knospen all im Walde,
Und Morgens drauf
Da blüht's zuhauf
Und duftet durch die Halde.

Die Liebe sacht
Hat über Nacht
Dir Tau ins Herz gegossen,
Und Morgens dann,
Man sieht dir's an,
Das Knösplein ist erschlossen.

mily édes a zsongásod!
Fáradt tagjaimat álmodozón
rejtem a puha mohába,
és olyan, mintha ismét
minden bolond kínomtól megszabadulnék.

Távoli fuvolaszó szól,
messzi vágyat idézve fel,
a gondolatokat a szép,
jaj, a rosszakaratú távolba vezeti.
Hagyd, hogy az erdei éj ringasson engem,
csillapítsa minden kínom!
És boldog meglepedést
szippantok be az illatokkal.

A titkosan keskeny körökben
lesz neked jó, te vad szív,
és béke ereszkedik alá halk
szárnycsapásokkal.
Daloljatok engem, bájos madárdalok,
finom szunnyadásba!
Bolond kínok, oldódjatok fel ismét;
háborgó szív, most jó éjszakát!

Szelíd szívecskéd,
te kedves kép,
még nem parázslott fel,
és odabenn nyugszik
az ábrándos tűz,
ami hamarosan napvilágra bukkan.

Éjjel
a harmat az
összes rügyet kifakasztotta,
és reggelre
tömegével virít a virág,
és illatozik a hegyoldal.

A szerelem bizony
éjjel
harmatot cseppentett a szívedbe,
és aztán reggelre
láttni rajtad,
hogy a rügyecske kipattant.

5. All meine Herzgedanken (Minden szívbeli gondolatom)

A történet vándorló főszereplője meglát egy mosó szolgálólányt, akiről eszébe jut kedvese, és gitárjával rázendít erre a dalra. Mire a dal végére ér, álomba szenderül.

All meine Herzgedanken
Sind immerdar bei dir;
Das ist das stille Kranken,
Das innen zehrt an mir.
Da du mich einst umfangen hast,
Ist mir gewichen Ruh und Rast.
All meine Herzgedanken
Sind immerdar bei dir.

Minden szívbeli gondolatom
örökké nálad időzik;
ez a csendes kór
emészt belül.
Mióta foglyul ejtettél,
minden nyugalmam oda.
Minden szívbeli gondolatom
örökké nálad időzik.

Der Maßlieb und der Rosen
Begehr' ich fürder nicht.
Wie kann ich Lust erlosen,
Wenn Liebe mir gebricht!
Seit du von mir geschieden bist,
Hab ich gelacht zu keiner Frist.
Der Maßlieb und der Rosen
Begehr' ich fürder nicht.

A százszorszép és a rózsa után
többé nem vágyódom.
Hogy nyerhetném el a boldogságot,
ha szerelemben nincs részem!
Mióta elváltunk,
egyszer sem nevettem.
A százszorszép és a rózsa után
többé nem vágyódom.

Gott wolle die vereinen,
Die für einander sind,
Vom Grämen und vom Weinen
Wird sonst das Auge blind.
Treuliebe steht in Himmelshut,
Es wird noch Alles, Alles gut.
Gott wolle die vereinen,
Die für einander sind.

Isten köti össze,
kiket egymásnak szán,
másként gyöttelelem és sírás
vakítja a szemet.
Az igaz szerelmet az ég vigyázza,
így minden, minden jóra fordul.
Isten köti össze,
kiket egymásnak szán.

6. Es geht ein Wehen durch den Wald (Szellő kél az erdőn)

Az elbeszélés egy szerelmespár története. A férfi holdfénynél ül a patakparton, és arról énekel, milyen jó, hogy van kedvese. A dal végén rá kell jönnie, hogy nem igaz, amit énekelt. Kedvesét ugyanis elátkozta egy gonosz tündér, így a varázslat hatása alatt nem nyithatja ki a szemét. Tehát inkább keserűség, ha az embernek kedvese van – és mivel egy régi dal sem szól erről, ezt az új dalt éneкли:

Es geht ein Wehen durch den Wald
die Windsbraut hör ich singen.
Sie singt von einem Buhlen gut
und bis sie dem in Armen ruht,
muss sie noch weit in bangem Mut
sich durch die Lande schwingen.

Szellő kél az erdőn,
a szél menyasszonya dúdol.
Kedves szeretőjéről énekel,
és míg nem nyughat karjaiban,
szorongó szívvel kénytelen
lengeni a táj felett.

Der Sang der klingt so schauerlich,
der klingt so wild, so trübe,
das heiße Sehnen ist erwacht,
mein Schatz zu tausend gute Nacht!
Es kommt der Tag eh du's gedacht,
der eint getreue Liebe!

Éneke oly borzongató,
izgatott és szomorú.
Feléledt a forró vágyakozás,
mátkám, ezerszer is jó éjszakát!
Eljön a nap, hamarabb, mint sejtenéd,
melyen hű szerelmünk eggyé forrhat.

ZWEI MOTETTEN, OP. 74, NO. 2. – KÉT MOTETTA, NO. 2.

O HEILAND, REISS DIE HIMMEL AUF

A Philipp Spittának ajánlott két motetta második darabja egy tömbből faragott kompozíció: alapja egy énekeskönyvben fennmaradt koráldallam, amelyet Brahms variációs formában dolgoz fel. A koráldallamot minden versszakban „más ruhába öltözteti” a zeneszerző. A szünet nélkül egymásba kapcsolódó öt tétel egy szimfónia szerkezetét követi: a bevezetés után gyors tétel következik, majd egy játékos variáció, illetve a lassú tételnek megfelelő rész szólal meg, mindezt mozgalmas és örvendő hangvételű finálé zárja. A finálé zeneszerzői bravúr *à la Bach*: a szoprán és a basszus szólam tükörkánonban mozog, amely kánonhoz az *amen* szövegnél a két belső szólam is csatlakozik.

O Heiland, reiß die Himmel auf,
Herab, herauf, vom Himmel lauf!
Reiß ab vom Himmel Tor und Tür,
Reiß ab, was Schloss und Riegel für!

Ó, Üdvözítő, szakítsd fel az eget,
le és fel, siess le az égből!
Tépd le a menny ajtaját, kapuját,
tépd le a zárat és a reteszt!

O Gott, ein' Tau vom Himmel gieß;
Im Tau herab, o Heiland, fließ.
Ihr Wolken, brecht und regnet aus
Den König über Jakobs Haus.

Ó, Isten, önts harmatot az égből;
harmatban folyj le, ó, Üdvözítő.
Ti fellegek, szakítsátok és esővel mossátok ki
Jákob törzsének királyát.

O Erd', schlag aus, schlag aus, o Erd',
Dass Berg und Tal grün alles werd'
O Erd', herfür dies Blümlein bring,
O Heiland, aus der Erden spring.

Ó, Föld, nyílj meg, ó, Föld,
hogy hegy és völgy mind zöldelljen,
ó, Föld, hozd elő a virágokat,
ó, Üdvözítő, jöjj elő a Földből.

Hier leiden wir die größte Not,
Vor Augen steht der bittre Tod;
Ach komm, führ uns mit starker Hand
Von Elend zu dem Vaterland.

A legnagyobb bajban szenvedünk itt,
szemünk előtt a keserű halál;
ah, jöjj, vezess ki minket erős kézzel
a nyomorúságból a Mennysországba.

Da wollen wir all' danken dir,
Unserm Erlöser, für und für.
Da wollen wir all' loben dich
Je allzeit immer und ewiglich. Amen.

Mind hálálkodni akarunk neked,
Meváltónknak, örökké.
Mind dicsérni akarunk téged,
mindenkor és örökké. Ámen.

Nyersfordítások: Terray Boglárka
Ismertető szövegek: Várkonyi Tamás

A **Capella Silentium** 2009 októberében alakult, műsorait egy-egy zenetörténeti téma, jelenség köré szerkeszti. Az énekegyüttes legfiatalabb kórusként megnyerte kategóriáját a **bécsi Nemzetközi Schubert Versenyen**, 2010 novemberében, ugyanitt elnyerte a kötelező mű legjobb előadásáért járó különdíjat, valamint továbbjutott a nagydíjas versenyre is. 2012 októberében, tizenkilenc kórus közül a második helyen végzett a **Riminiben megrendezett nemzetközi kórusverseny** vegyeskari kategóriájában, illetve a legjobb kamarakórusnak járó különdíjat is neki ítélte a nemzetközi zsűri. További információ: www.capellasilentium.hu

A Capella Silentium tagjai

Bali Dániel
Balla Boglárka
Balogh Máté Gergely
Csernyik Balázs Ferenc
Csipes Zoltán
Góbi Sándor
Iványi Márta
Karsa Ilona
Középesy László
Mészáros Mátyás
Muntag Lőrinc
Stippinger Anita
Szablics Karolin
Szilvay Máté
Terray Boglárka
Tóth Annamária
Weiszburg Zsuzsanna

Művészeti vezető: Várkonyi Tamás

Köszönjük az ELTE Egyetemi Könyvtár
nagyvonalú támogatását és együttműködését!